

MODEL KONKURENCJI DOSKONAŁEJ. EFEKTYWNOŚĆ RYNKU. MONOPOL CZYSTY. KONKURENCJA MONOPOLISTYCZNA.

1. MODEL KONKURENCJI DOSKONAŁEJ

W modelu konkurencji doskonałej występuje wielu producentów (sprzedawców) i wielu nabywców. Każdy z nich ma minimalny udział w produkcji (podaży) całej gałęzi i odpowiednio w konsumpcji (popycie), a tym samym znikomy wpływ na rynek i kształtowanie się ceny rynkowej.

W warunkach konkurencji doskonałej każde przedsiębiorstwo ma do czynienia z poziomą krzywą popytu na swoje wyroby (popyt jest doskonale elastyczny). Oznacza to, że po obowiązującej na rynku cenie, producent może sprzedać dowolnie dużą ilość towaru, ale po cenie wyższej od ceny rynkowej nie sprzeda nic.

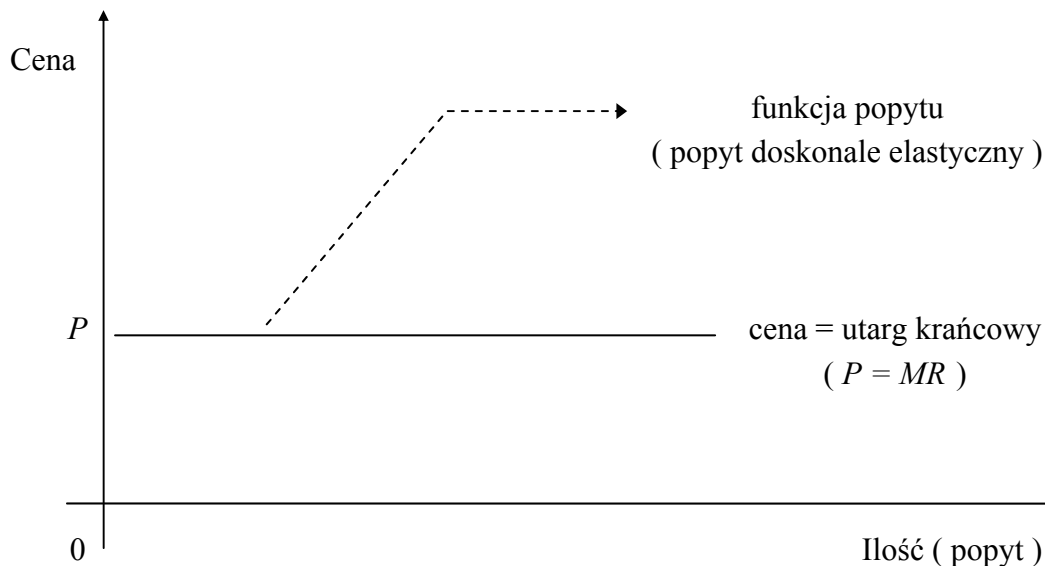
Cena ustala się na rynku, **przedsiębiorstwo** nie ma wpływu na jej kształtowanie - **jest cenobiorcą** (*price taker*). Cena jest stała, nie zmienia się wraz ze zmianą produkcji w przedsiębiorstwie.

Ponadto zakłada się, że rynek konkurencji doskonałej jest rynkiem doskonałym i spełnia następujące warunki:

- jest homogeniczny
- w pełni przejrzysty
- akty kupna i sprzedaży mają charakter racjonalny

W warunkach konkurencji doskonałej występuje pełna swoboda wejścia na rynek i wyjścia z rynku (przedsiębiorstwa nie ulegają pokusie zмовy).

Krzywa popytu na produkty przedsiębiorstwa w warunkach doskonałej konkurencji

Ponieważ w warunkach konkurencji doskonałej cena jest stała, utarg krańcowy jest również stały i równy cenie.

$MR = P$ <p>utarg krańcowy = cena</p>
--

Dla utargu całkowitego równego $R = P \cdot Q$

utarg krańcowy jest równy $MR = \frac{dR}{dQ} = P$

2. RÓWNOWAGA W WARUNKACH KONKURENCJI DOSKONAŁEJ

Jak wiemy z poprzednich rozważań (analiza marginalna), przedsiębiorstwo osiąga maksymalny zysk w punkcie zrównania kosztów krańcowych MC z utargiem krańcowym MR , który w warunkach konkurencji doskonałej jest stały i jest równy cenie. Punkt ten wyznacza optymalne rozmiary produkcji przedsiębiorstwa.

Konkurencja doskonała
Warunek maksymalizacji zysku: $MC = MR = P$
koszt krańcowy = cena

W warunkach równowagi całej gałęzi cena rynkowa kształtuje się na poziomie **najniższych kosztów przeciętnych**. Zysk **nadzwyczajny** (ekonomiczny) przedsiębiorstwa będącego w równowadze **jest równy 0**. Oznacza to, że przedsiębiorstwo ani nie osiąga zysków nadzwyczajnych, ani nie ponosi strat. Osiąga ono jedynie zysk normalny równy kosztom alternatywnym (procentowi od kapitału oraz możliwemu wynagrodzeniu przedsiębiorcy za pracę menedżera).

Warunek równowagi:
 $MC = P = AC$
koszt krańcowy = cena = koszt przeciętny
zysk nadzwyczajny = 0

W sytuacji, **gdy cena rynkowa nie jest ceną równowagi** (nie jest równa najniższemu kosztowi przeciętnemu) przedsiębiorstwo bądź osiąga zysk nadzwyczajny (ponad zysk normalny), **gdy cena jest wyższa od kosztu przeciętnego**, bądź ponosi stratę nadzwyczajną, **gdy cena jest niższa od kosztu przeciętnego**.

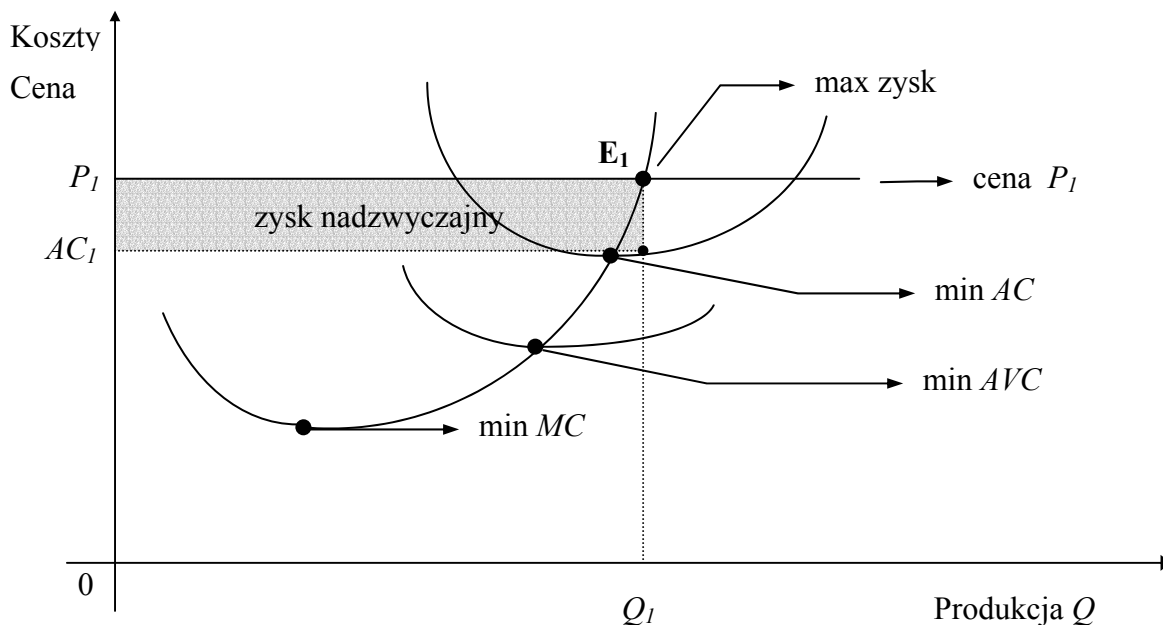
$$\pi = (P - AC) \cdot Q = A\pi \cdot Q$$

gdy $P - AC > 0$ - występuje zysk nadzwyczajny

gdy $P - AC = 0$ - zysk nadzwyczajny = 0

gdy $P - AC < 0$ - występuje strata nadzwyczajna

Przypadek osiągnięcia zysku nadzwyczajnego

Gdy cena jest wyższa od ceny równowagi, cena przewyższa przeciętny koszt jednostkowy ($P_1 > AC_1$) i przedsiębiorstwo osiąga zysk nadzwyczajny.

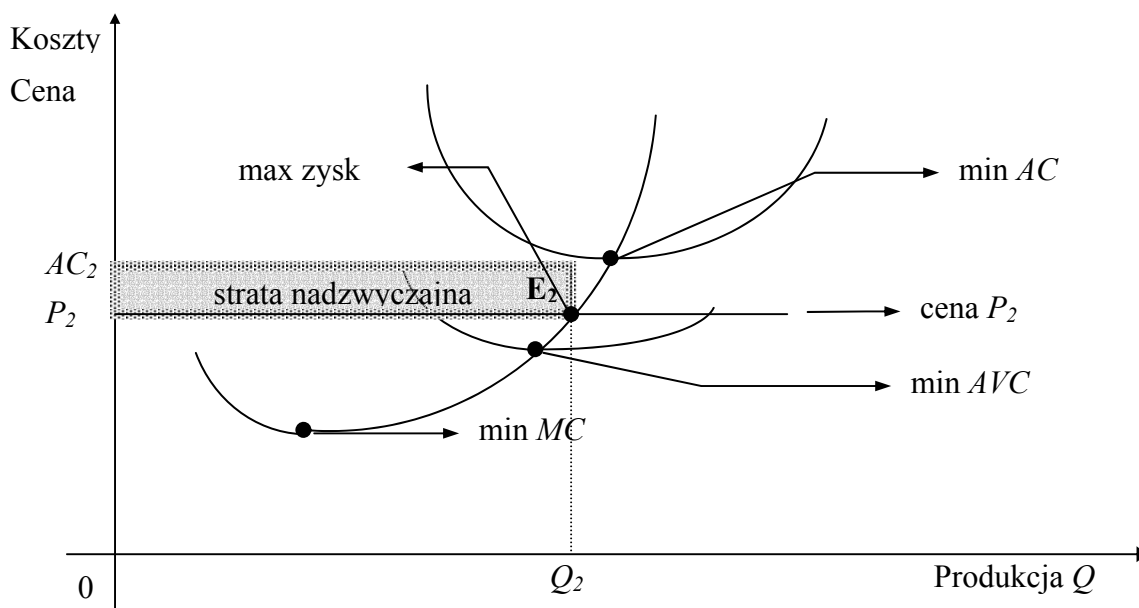
Gdy cena jest wyższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwo nie produkuje po najniższych kosztach przeciętnych (koszty AC_1 są wyższe od min AC), a rozmiary produkcji są większe od tych wyznaczonych przez warunki równowagi.

Spełniony jest warunek:

$$MC = P > AC$$

koszt krańcowy = cena > koszt przeciętny
zysk nadzwyczajny > 0

Podsumowując: Gdy cena jest wyższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwo w produkuje więcej, po wyższych kosztach przeciętnych i sprzedaje po wyższej cenie, w porównaniu z warunkami równowagi, osiągając przy tym zysk nadzwyczajny.

Przypadek ponoszenia straty nadzwyczajnej

Gdy cena jest niższa od ceny równowagi, przeciętny koszt jednostkowy przewyższa cenę ($P_2 < AC_2$) i przedsiębiorstwo ponosi straty nadzwyczajne.

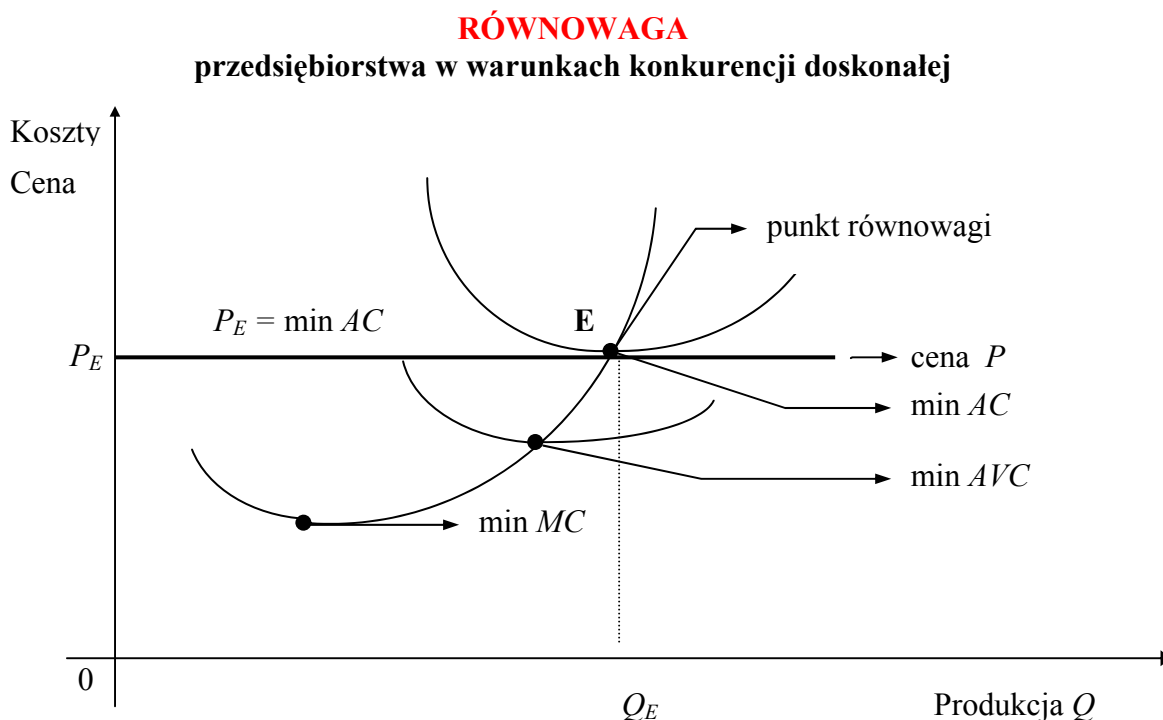
Gdy cena jest niższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwo nie produkuje po najniższych kosztach przeciętnych (koszty AC_2 są wyższe od $\min AC$), a rozmiary produkcji są mniejsze od tych wyznaczonych przez warunki równowagi.

Spełniony jest warunek:

$$MC = P < AC$$

koszt krańcowy = cena < koszt przeciętny
zysk nadzwyczajny < 0

Podsumowując: Gdy cena jest niższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwo w produkuje mniej, po wyższych kosztach przeciętnych i sprzedaje po niższej cenie, w porównaniu z warunkami równowagi, ponosząc przy tym straty nadzwyczajne.

W warunkach konkurencji doskonałej **cena równowagi** jest determinowana przez koszty produkcji i kształtuje się **na poziomie minimalnych kosztów przeciętnych**.

W warunkach równowagi przedsiębiorstwo wolnokonkurencyjne dążąc do maksymalizacji zysku zrównuje koszt krańcowy z ceną. Tym samym wybiera takie rozmiary produkcji, przy których przeciętny koszt jednostkowy jest najniższy i równy cenie ($AC_E = \min AC = P_E$). Wówczas zyski nadzwyczajne zanikają, a przedsiębiorstwo osiąga jedynie zyski normalne pokrywające koszty alternatywne zaangażowanego kapitału i pracy właściciela-przedsiębiorcy. Pomimo, że zerowy, zysk ekonomiczny przedsiębiorstwa jest maksymalny w danych warunkach rynkowych (przy danej cenie rynkowej i kosztach produkcji).

$$MC = P = AC \quad (\min AC)$$

koszt krańcowy = cena = koszt przeciętny (minimalny)
zysk nadzwyczajny = 0

Podsumowując: W warunkach równowagi przedsiębiorstwo produkuje po najniższych kosztach przeciętnych i nie osiąga zysków nadzwyczajnych.

UWAGA: Krzywa krótkookresowych kosztów krańcowych (na prawo od punktu minimum przeciętnych kosztów zmiennych) **jest** jednocześnie **krótkookresową krzywą podaży** (ponieważ przedsiębiorstwo dążąc do maksymalizacji zysku wybiera optymalną wielkość produkcji zrównując koszt krańcowy z ceną).

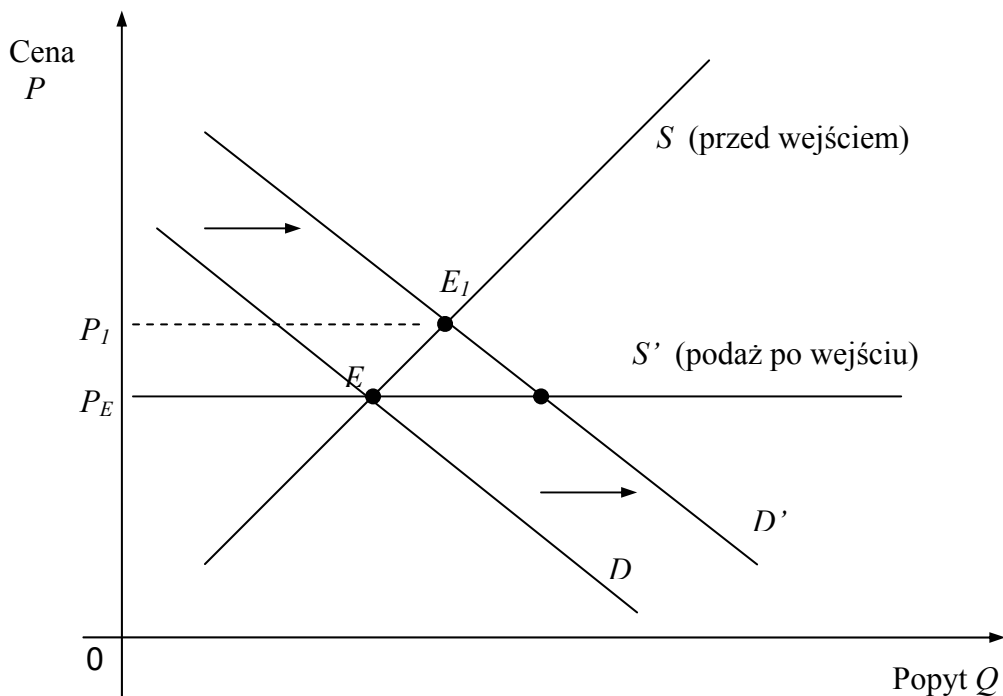
W warunkach konkurencji doskonałej **krótkookresowa krzywa podaży jest rosnąca**.

W długim okresie:

Gdy cena jest wyższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwa w branży osiągają zyski nadzwyczajne, następuje napływ do tej branży innych firm, co powoduje zwiększenie podaży na rynku i w konsekwencji (przy stałym popycie) obniżkę ceny na rynku – aż do ceny równowagi P_E .

Gdy cena jest niższa od ceny równowagi, przedsiębiorstwa w branży ponoszą straty nadzwyczajne, następuje odpływ firm i kapitału do innych gałęzi, co wpływa na ograniczenie podaży na rynku i w konsekwencji wywołuje podwyżkę ceny rynkowej – aż do ceny równowagi P_E .

W warunkach konkurencji doskonałej **długookresowa krzywa podaży jest stała**.

3. MONOPOL

Monopol - wyłączny producent-sprzedawca na danym rynku

Cechy charakterystyczne monopolu:

- produkowanie i sprzedaż unikalnego dobra, które nie ma substytutów
- pozycja na rynku, która uniemożliwia wejście konkurencji lub zdecydowanie ją ogranicza (bariery wejścia)
- możliwość dyktowania ceny na rynku
- zdolność osiągania tzw. zysków monopolistycznych

Bariery wejścia:

- bariery prawne:
  - **monopol państwowy**
  - **patenty** i prawa autorskie
- **kontrola nad rzadkimi zasobami naturalnymi**
- **bariera kapitałowa**
- **przewaga jakościowa lub kosztowa**
- znaczne **korzyści skali** (ciągłe malejące, wraz ze wzrostem produkcji, długookresowe koszty przeciętne) → **monopol naturalny**
- bariery strategiczne (patrz wykład o oligopolu)

Korzyści skali osiągane w danej gałęzi mierzone są stosunkiem minimalnej efektywnej skali produkcji do wielkości rynku.

Kartele - porozumienia (zmowy) przedsiębiorstw, które, dążąc do osiągnięcia zysków monopolistycznych, ograniczają konkurencję poprzez kontrolę ceny i podaży na rynku. Maksymalizują sumę zysków członków porozumienia, wyznaczając poziom ceny i łącznej produkcji zrównując utarg krańcowy z kosztem krańcowym („naśladują” działanie monopolu). Dzięki ograniczeniu konkurencji, poprzez ograniczanie limitów produkcji mogą dyktować wyższe ceny na rynku.

Przykładem kartelu jest OPEC (Organizacja Państw Eksporterów Ropy Naftowej)

W warunkach monopolu krzywe popytu i utargu krańcowego są malejące (a nie stałe jak w konkurencji doskonałej). Przy każdej wielkości produkcji utarg krańcowy jest niższy od ceny.

Monopolista wyznacza taki poziom ceny oraz taką wielkość produkcji, przy których zysk całkowity jest maksymalny:

$$\pi = R - C = PQ - C(Q) \rightarrow \max$$

Monopol

Warunek maksymalizacji zysku: $MR = MC$

Cena monopolistyczna $P > MC$

1. Cena przewyższa utarg krańcowy uzyskiwany przez monopolistę
2. Monopolista kierując się maksymalizacją zysku dąży do zrównania utargu krańcowego i kosztów krańcowych:

$$P > MR = MC$$

$$P > MC$$

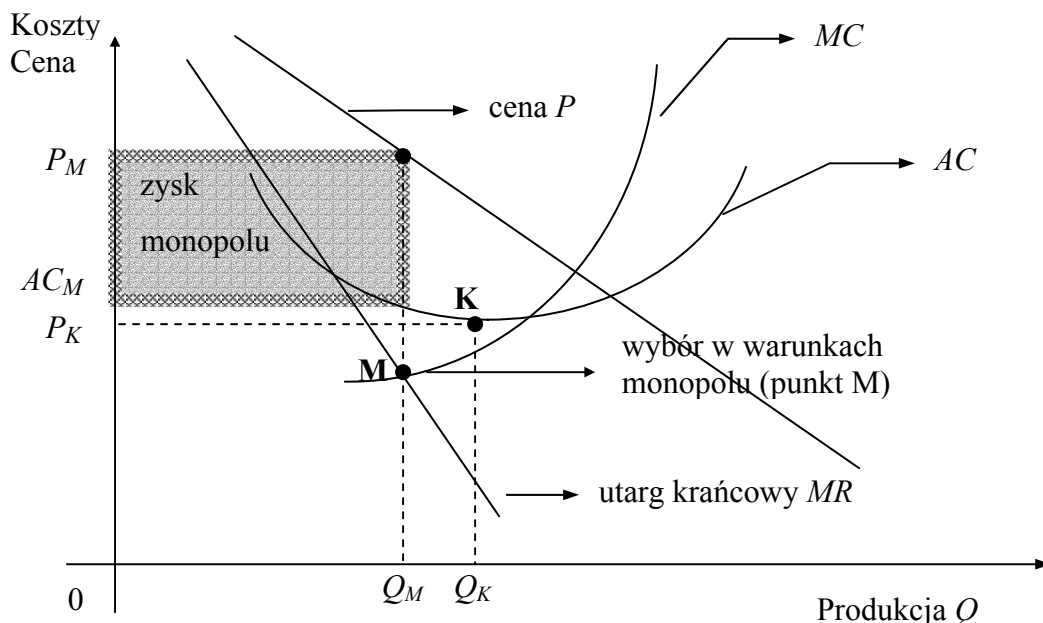
Wniosek:

Cena monopolistyczna zawsze przewyższa koszt krańcowy (w doskonałej konkurencji cena jest równa kosztowi krańcowemu).

Miarą siły monopolistycznej przedsiębiorstwa jest **nadwyżka ceny nad kosztem krańcowym**.

Wskaźniki monopolizacji:

- współczynnik Lerner
- klasyczne wskaźniki koncentracji
- wskaźnik Herfindahla

Decyzje przedsiębiorstwa monopolistycznego

Monopolista w przeciwieństwie do przedsiębiorstwa wolnokonkurencyjnego **osiąga zyski nadzwyczajne nawet w długim okresie, tzw. zyski monopolistyczne** (w warunkach konkurencji doskonałej - w długim okresie zyski nadzwyczajne zanikają).

Monopolista produkuje mniej i sprzedaje drożej w porównaniu z gałęzią wolnokonkurencyjną.

4. KONKURENCJA MONOPOLISTYCZNA

Konkurencja monopolistyczna ma cechy charakterystyczne:

- zarówno dla konkurencji doskonałej: wielu producentów, swoboda wejścia
- jak i monopolu: malejącą krzywą popytu i utargu krańcowego

Główną cechą konkurencji monopolistycznej jest **zróżnicowanie produktów** (bliskich substytutów).